

Vzdělávací modul v oblasti krátkých intervencí v adiktologii pro dětské a dorostové lékaře

Tadeáš Samuel Zborník

e-mail | t.s.zbornik@gmail.com

Klinika adiktologie, 1. LF UK a VFN v Praze

Grantová dedikace | Specifický vysokoškolský výzkum, grant č.: 260500 a Program institucionální podpory Cooperatio 2022, vědní oblast HEAS.

*S podporou multidisciplinárního týmu, včetně odborníků z lékařských profesí a partnerských organizací, se podařilo zpracovat e-learningový kurz **Vzdělávací modul v oblasti krátkých intervencí v adiktologii pro dětské a dorostové lékaře, který bude distribuován prostřednictvím vzdělávacího systému 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Kurz získal akreditaci ČLK (Česká lékařská komora) v rámci kreditního systému celoživotního vzdělávání lékařů a obsahuje potřebné informace pro lékaře z oboru pediatrie v oblasti adiktologické pomoci prostřednictvím metod časné diagnostiky a krátké intervence.***

Kouření cigaret, pití alkoholu a užívání konopí umísťuje české děti a mladistvé na první příčky v evropském žebříčku. Ve spolupráci s předními odborníky na závislosti, pediatrii a nadací Sirius jsme připravili online kurz **Základy adiktologie pro dětské a dorostové lékaře: screening a krátké intervence**, který je cíleně připraven pro zdravotníky pracující s dětmi a dospívajícími. Kurz pracuje primárně s dotazníkem CRAFFT (Knight, 2002) a ukazuje doporučený postup pro práci s problémy souvisejícími s užíváním návykových látek. Kurz je k dispozici na platformě Mooc Univerzity Karlovy: <https://mooc.cuni.cz/course/view.php?id=140>.

Kurz podpořila Česká pediatrická společnost spolu s předsedkyní MUDr. Alenou Šebkovou a je zařazen do celoživotního vzdělávání ČLK JEP a kreditního systému s počtem 3 kredity dle Stavovského předpisu č. 16.

E-learning zjednodušuje získání diplomu celoživotního vzdělávání inovativním způsobem výuky, efektivitou a úsporou času. Systém vzdělávání ČLK nabízí lékařům odborně garantované a komerčně nezávislé prostředí celoživotního vzdělávání, které je možné využívat z pohodlí domova, nebo jiného zvoleného místa.

Závislost je fenomén, který si nemůže přisvojit jedna odborná obec, problematika užívání návykových látek s sebou nese nárok a odpovídá tomu současný diskurs, který klade důraz na transdisciplinaritu a multidisciplinaritu z důvodu komplexní povahy závislostního chování, harm reduction, prevence a léčby.

INFORMACE O KURZU

Užívání alkoholu a návykových látek způsobuje mnoho zdravotních a sociálních problémů. Postupy vhodné a uplatňované u dětí se podobají postupům uplatňovaným u dospělých s tím rozdílem, že dětský pacient je jen zčásti schopen orientace, snahy a sebeřízení tak, jak to terapeutické postupy vyžadují, a je proto více odkázán na pomoc a vedení z vnějšku, což bylo jedním z důvodů zpracování samostatného kurzu pro lékaře ošetřující dětské pacienty. Také je třeba dbát na individualitu dítěte, jedinečnost problému i kontextu. Závislost dítěte na alkoholu a dalších návykových látkách může rovněž zásadním způsobem nepříznivě ovlivnit fungování rodiny dítěte, může být původcem a spouštěčem nežádoucího chování a výrazně tak poznamenat celkový vývoj dětí (WHO, 2014).

V populaci mladistvých je až 44 600 kuřáků tabáku, 114 400 osob, které nadměrně pijí alkohol, a 63 500 mladých lidí, kteří užívají konopné látky. Pervitin užívá okolo 2 750 mladistvých a heroin a jiné opiáty 2 100 osob. Kokain užilo až 5 070 adolescentů a okolo 3 460 osob si někdy aplikovalo drogy injekčně (Rolová, 2018). Aktuálním trendem v oblasti závislostí jsou behaviorální závislosti a jejich vzrůstající frekvence v užívání virtuálních aktivit, jako jsou internet, počítač, mobilní telefon a další elektronická média, které mají přímou souvislost se zvýšeným výskytem závislosti na online hrách, gamblingu, shopaholismu. U mladistvých je upřednostňována komunikace a sdílení osobního života na sociálních sítích, nebo se objevují poruchy příjmu potravy jako anorexie, bulimie nebo nástup obezity (Mravčík, 2020).

Tento kurz vznikl jako rozšiřující návod pro lékaře, kteří pečují o dětské a dorostové pacienty, kteří užívají alkohol, návykové látky a trpí nějakou poruchou spojenou s užíváním návykových látek, ale také behaviorální závislostí. Na tvorbě vzdělávacího modulu se podílela celá řada odborníků nejen z oboru adiktologie, ale i dalších lékařských oborů, kteří se setkávají se závislými pacienty ve své praxi. Záměrem modulu v oblasti krátkých intervencí v adiktologii je podpora

vat a propagovat screening a krátké intervence zaměřené na užívání psychoaktivních látek ve smyslu § 26 Orientační diagnostika a krátká intervence Zákona o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek č. 65/2017 Sb.

Podoba e-learningového kurzu je integrována jako celoživotní vzdělávání lékařů v adiktologii, je rozdělena do čtyř základních tematických bloků, kde ústředním tématem kurzu je časná diagnostika a krátká intervence, která vyplňuje mezeru mezi prevencí a léčbou a poskytuje praktický postup, jehož cílem je rozpoznat reálný či potenciální problém se závislostí. Jednotlivá témata mají totožnou strukturu, která je tvořena z krátké powerpointové prezentace, videa modelové situace a ověření znalostí z daného edukačního bloku. Celý vzdělávací modul je založen na platformě systému Mooc používaném v rámci Univerzity Karlovy, který je dostupný výlučně v online verzi.

Lékařům jsou představeny aktuální metody v oblasti prevence, harm reduction a léčby dopadů spojených s užíváním návykových látek a nelátkových závislostí, včetně seznámení s dobrou praxí a základní průpravou v adiktologické pomoci prostřednictvím indikované prevence v užívání základního spektra návykových látek. Kurz se zabývá zvládnutím obecných východisek a základních teoretických témat v problematice jednotlivých návykových látek a nelátkových závislostí a dopadů spojených s jejich užíváním, včetně např. rizikového sexuálního chování, a seznamuje s možnostmi a principy screeningu návykových látek a nástrojů využívaných pro orientační diagnostiku. Součástí jsou videa, jejichž cílem je osvojení efektivní komunikace s dítětem, rozeznávání klinických stavů spojených s užíváním návykových látek a jiného závislostního chování a schopnost adekvátně na tato zjištění reagovat. Aplikace těchto nástrojů ze strany zdravotnických pracovníků přispěje v rámci systémů zdravotní péče k zajištění prevence, časného zachytu a léčby adiktologických poruch, přičemž nejvyšším cílem je snížit zdravotní zátěž, kterou užívání psychoaktivních látek celosvětově představuje.

Absolvováním kurzu získají pediatři přehled pro řešení dané problematiky a o možnostech adiktologické péče. Kurz navazuje na prvotní modul Prevence škodlivého užívání návykových látek a léčba závislostí, který je povinnou součástí postgraduálního vzdělávání lékařů.

Obsah vzdělávacího modulu předkládá pouze elementární postupy a možnosti. Rozhodně si neklade za cíl vyčerpávat všechny příklady možného přístupu. K lepší orientaci v této oblasti slouží v závěru kurzu uvedené vybrané webové stránky a odborná literatura.

Použití metody CRAFFT (Knight, 2002), která je účinným nástrojem screeningu k identifikaci užívání návykových látek a poruch souvisejících s tímto užíváním pro věkovou kategorii 12–21 let, přináší řadu výhod, mimo redukci počtu užívaných testů např. práci s psychologickou komponentou. Součástí kurzu jsou i modelová videa, ve kterých jsou praktické příklady pro doptávání se a způsob tohoto doptávání pro odstranění nesouladu v odpo-

vědích pacienta. Metoda napomáhá ke zlepšení zachytu závislosti u dětí a mladistvých a čerpá z kurikula obsáhlého manuálu CRAFT, který vznikl ve spolupráci dětských praktiků a pediatrů a byl v roce 2020 inovován do současného třetího vydání (Kabiček, 2020).

„V šesti letech přípravy lékařů, tedy během celého jejich studia medicíny, je tématu závislosti věnován pouze jeden den. A tak náročné téma, jakým závislost bezesporu je, se v takto krátkém časovém úseku samozřejmě dostatečně vysvětlit nedá. Přitom v Česku už je dnes každý třetí člověk v oblasti závislosti ve fázi, že by potřeboval alespoň krátkou intervenci. To prakticky znamená, že neexistuje žádná medicínská specializace, kde by se lékaři s tímto problémem běžně nesetkávali“ (Miovský, 2020).

Vzdělávací modul je strukturován tak, aby účastníkům vyhovoval jak s ohledem na časové možnosti, tak i s ohledem na obsah a objem informací dalšího vzdělávání lékařů. Modul poskytuje uživateli variabilní časové možnosti a umožňuje aktivně pracovat s jednotlivými kartami. Online vzdělávací programy posouvají kontinuální vzdělávání k zajištění dlouhodobé udržitelnosti takovýchto programů a umožňují více cílit kurzy směrem k jednotlivým oborům, čímž se stávají z všeobecnější formy formou atraktivnější.

Nejvíce oceňují praktickou komponentu formou videí modelových situací, která účastníky provede screeningem a krátkou intervencí a podá jasnou představu o provedení intervence. Kurz zpracovaný pro pediatrii svou specifickou adaptací a zacílením pro danou lékařskou specializaci má větší šanci na to, aby vzbudil zájem o adiktologická témata. Pediatři tak budou schopni u svých pacientů lépe rozeznat rizikové chování či přímo příznaky závislosti a případně rychle zasáhnout

ZDROJE

KABIČEK, P., MIOVSKÝ, M., POPOV, P., GABRHELÍK, R., ŠEBKOVÁ, A. *Manuál krátké intervence v oblasti návykových látek v praxi praktického lékaře pro děti a dorost*. Třetí, upravené vydání. Psáry: Ahou Public Relations, s. r. o., 2020. ISBN 978-80-907897-0-8.

KNIGHT, J. R., SHERRITT, L., SHRIER, L. A., HARRIS, S. K. & CHANG, G. Validity of the CRAFFT substance abuse screening test among adolescent clinic patients. *Arch. Pediatr. Adolesc. Med.*, 2002, **156**(6).

MIOVSKÝ, M. Adiktolog: Léky se u nás zneužívají stejně jako drogy. Jen jsou lépe zabalené. *Flowee* [online]. 2020, [cit. 2022-16-10]. Dostupné z: <https://www.flowee.cz/clovek/7670-adiktolog-lek-y-se-u-nas-zneuzivaji-stejne-jako-drogy-jen-jsou-lepe-zabalene>.

MRAVČÍK, V. ed. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2019*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2020. ISBN 978-80-7440-254-8.

ROLOVÁ, G., MIOVSKÝ, M., BARTÁK, M. Veřejně dostupné zdroje dat a prevalence užívání návykových látek u rodiček, dětí a mladistvých a možnosti využití těchto dat pro prevalence odhady pacientů a klientů. *Adiktol. prevent. léčeb. praxi*, 2018, **1**(4), 224–235.

SVĚTOVÁ ZDRAVOTNICKÁ ORGANIZACE. *Doporučené postupy pro identifikaci a řešení problému užívání návykových látek a poruch spojených s užíváním návykových látek v těhotenství: Metodická příručka*. Světová zdravotnická organizace, český Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, 2014. ISBN 978-80-905717-5-4.